

LITTERATURPRISET TILL
ASTRID LINDGRENS MINNE

©Illustration: Björn Berg, Ingrid Vang Nyman, Ilon Wikland.

Läsnyckel till

Ankomsten av Shaun Tan

Mottagare av Litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne 2011

Skriven av Maria Lassén-Seger (publicerad januari 2012)

Om författaren och illustratören

Shaun Tan (f. 1974) är författare och illustratör bosatt i Australien. Han befinner sig mitt i karriären, inte bara som bilderboksskapare utan även som konstnär med många olika uttryckssätt: han adapterar sina verk till animerad film, teater- och musikföreställningar, han målar med mera. Bland hans tjugotal bilderböcker har särskilt hans helt egna verk tagit världen med storm.

Tan saknar, intressant nog, formell illustratörsutbildning. Hantverket har han lärt sig genom att pröva sig fram. Här ligger kanske fröet till hans egensinniga berättelser och fördomsfria inställning till bilderboksmediet? Tan har också universitetsstudier i konst, historia och litteratur bakom sig. Detta har satt spår på så sätt att han i sina böcker, som ofta föregås av intensivt researcharbete, för en medveten dialog med allt från andra litterära texter till konstverk och film.

När man får en bok i sin hand signerad Shaun Tan slås man av den genomkomponerade detaljrikedomen hos hans surrealistiska världar och det kompromisslösa förhållningssättet till såväl form som innehåll. Tans ofta slimmade volymer har ett djup som lockar till otaliga omläsningar. Berättelsernas gåtfullhet och uppfinningsrikedom får läsarna både att häpna över och känna igen sig i det som skildras samt fundera vidare kring de associationer som böckerna väcker. Själv menar han att han vill komma närmare verkligheten genom att rita det främmande.

Tans bilderböcker handlar om såväl det vackra som det sorgliga och svåra i livet. Han utforskar människans förmåga att göra gott såväl som ont, men i hans berättelser finns alltid en underton av hopp och försoning, samt en vilja att skildra mänskliga möten som värdefulla och nödvändiga. I sitt författarskap återkommer han om och om igen till känslan av utanförskap och mötet med den andra. *The Rabbits* (1998), med text av John Marsden, tar djurfabeln till hjälp för att ifrågasätta kolonialismens nattsvarta maktövergrip. *The Lost Thing* (2000) som också finns som Oscars-belönad animation, är en ömsint skildring av ett möte mellan en nördig tonårskille och ett groteskt främmande föremål som ingen annan bryr sig om. *The Red Tree* (2001) utforskar en dag av motgångar i en ung flickas liv och sätter starkt emotionellt laddade bilder på livets svåraste och vackraste stunder. *Tales from Outer Suburbia* (2008) samlar bilderboksnoveller som lyfter fram längtan, drömmar, mystik och magi bortom villaförortens skenbart trista fasad. Det här är bilderböcker med potential att beröra, förvåna och engagera sina läsare. Tan skriver aldrig mottagaren sitt ”budskap” på näsan utan förlitar sig på att läsarna tänker, tolkar och lägger pusselbitarna själva.

Om boken

Ankomsten (The Arrival, 2006) – en helt ordlös berättelse som består av ett imponerande antal handtecknade bilder i blyerts – är till dags dato Shaun Tans episka storverk. Det är alltid intressant att ta del av hur Tans böcker kommit till eftersom han,

för att utmana sig själv, ofta experimenterar sig fram för att hitta nya sätt att berätta sina berättelser på. Till att börja med var *Ankomsten* en mycket tunnare bok med mer text och färre bilder. Men Tan upplevde att detta inte var den rätta formen för det han ville berätta. Istället valde han att förlita sig på bildberättandet. Han valde dessutom en mycket omständlig arbetsmetod där han bland annat byggde upp scener ur boken som han sedan filmade eller fotograferade och därefter tecknade av. Det tog honom fem år att slutföra boken.

Boken är också intressant eftersom den överskrider traditionella genregränser och målgruppskategorier. Är *Ankomsten* en bilderbok, en grafisk roman eller en tecknad serie? Är den för barn, unga eller vuxna? De facto ligger bokens styrka i att den genremässigt är en hybrid samtidigt som den, i likhet med många andra av Tans bilderböcker, riktar sig till en åldersmässigt bred publik. Det som gör Tan till en orädd bilderbokskonstnär i särklass är utan tvekan hans förmåga att tänja på bilderboksmediet och vägra nischa det för en viss ålderskategori.

Ankomsten följer en man som lämnar hem och familj och emigrerar till ett främmande land där han kämpar med att finna sig tillrätta samtidigt som han drömmer om att återförenas med sin familj. Form och innehåll smälter samman i och med att bokens ordlöshet speglar mannens språklöshet i det nya landet. Eftersom språket, naturen och de vardagliga föremålen i den nya omgivningen är lika obegripliga för läsaren som för emigranten, ges läsaren möjlighet att uppleva stark empati för den vilshet och utsatthet som främlingar eller flyktingar upplever i en ny miljö.

Inspirerad av Raymond Briggs ordlösa bilderboksklassiker *The Snowman* (1978) fungerar *Ankomsten* som ett slags stumfilmsrutor på rad, men med den skillnaden att man i boken kan dröja vid bilden och bläddra fram och tillbaks i berättelsen. Detta behövs eftersom det är ett tidsmässigt långt händelseförlopp som Tan kokat ner till visa utvalda kärnfulla scener. De blyertstecknade bildrutorna som simulerar gamla fotografier förstärker känslan av att de surrealistiska inslagen är starkt kopplade till en verklighetsbakgrund. Så har Tan också gjort mycket research för den här boken, som att läsa emigrantberättelser och studera foton i arkiv.

Ankomsten inger, som så många av Tans verk, hopp för bilderbokens framtid. Hans gåtfulla berättelser som rör sig på gränsen mellan dröm och vaket tillstånd öppnar bilderboken mot nya läsare. *Ankomsten* är på typiskt Tanskt vis kompromisslöst genomarbetad, genomtänkt, och slipad intill perfektion och den utnyttjar till fullo bilderbokens möjlighet till långsam och upprepad läsning.

Att fundera på

Boken har en väldigt speciell utformning, den ser ut som ett slitet fotoalbum. Varför?

Tans världar är fulla av symbolik som lockar till tolkning. Vilka associationer väcker skuggan av drakens svans som vilar över familjen och deras hemstad? Vilken roll spelar det märkliga lilla djuret vi möter redan på bokpärmerna? Genom hela boken viker mannen pappersfåglar, vad betyder dessa fåglar för honom, hans familj och för läsaren?

Tan jobbar i boken med filmiska grepp som exempelvis in- och utzoomningar, bland annat för att skildra huvudpersonens ensamhet och utsatthet i en stor, främmande värld. Leta rätt på sådana uppslag och diskutera hur de påverkar läsaren känslomässigt.

Tan leker ofta intervisuella lekar med sina läsare. I Ankomsten refererar han i bild till exempelvis historiska fotografier från kända emigrantskildringar. Försök hitta exempel på sådana visuella referenser i boken och diskutera vad de tillför berättelsen.

Tan leker också mer privata intervisuella lekar. Han har till exempel tecknat sig själv och sin fru som huvudpersonens familj. Man kan också hitta hans pappas ansikte bland de tecknade fotografierna på pärmens insida. Varför gör han så? Tillför det läsningen någonting att känna till detta?

Ankomsten handlar om hur det är att komma till ett främmande land och känna sig vilse och utanför. Vilka märkliga främmande föremål och företeelser möter mannen när han kommer till det främmande landet?

För bokens huvudperson innebär livet i det nya landet också möten med främlingar. Hur skildras dessa möten och vad har de för betydelse för mannen?

Många av de människor mannen möter berättar sina egna historier om varför de flytt eller lämnat sina respektive hemland. Vad handlar de här berättelserna i berättelsen om? Vilka tekniker använder sig Tan av så att läsaren ska förstå att de här avsnitten utgör tillbakablickande minnesberättelser?

Mannen kan till en början varken förstå eller tala språket i det nya hemlandet. På vilka sätt klarar han av att förstå andra och göra sig förstådd?

Boken är på många sätt vemodig och allvarlig, men här finns också humoristiska inslag. Till exempel när mannen får en bostad i det nya landet och ska lura ut hur alla konstiga manicker i hans nya hem fungerar. Hittar du andra komiska inslag?

Ett av bokens grundteman är att förmedla läsaren känslan av att känna sig vilse i mötet med en främmande omgivning. Tycker du att boken lyckas med det? Känner läsaren sympati med mannen i berättelsen och i så fall varför? Kan du tänka dig några verkliga personer i din egen omgivning som genomgår liknande saker? Har du själv erfarenhet av att någon gång ha känt dig utanför i en främmande miljö?

Hur skildrar Tan tidens gång i boken utan att använda sig av ett endaste ord?

Berättelsen har en tydlig tidsram och intrig: hemmet – uppbrottet – resan – ankomsten – anpassningen – återföreningen. Jämför bilderna på det första uppslaget i kapitel 1 och bilderna på det första uppslaget i kapitel 6. Hur hänger de ihop? Vad säger de om huvudpersonens strapatsrika resa och om livet i det nya landet?

Boken slutar med en episod där mannens flicka får en aktiv roll. Vilka associationer får du av bokens avslutande bild?

Boken heter Ankomsten, inte Uppbrottet eller Återföreningen. Varför har boken fått just den titeln?

Läs mer

Shaun Tans egen webbsida: <http://www.shauntan.net/>

Förutom att de omfattande sidorna är en fest för ögat bjuder de bland annat på länkar till Tans intressanta essäer: *Picture books – who are they for?* och *Originality and creativity*.

Låt oss likt Pippi högljutt protestera!, Shaun Tan, Svenska Dagbladet, 31.5.2011, s. 7.

Shaun Tan, årets ALMA-vinnare – bildens kraft, Lennart Eng, Tecknaren, 2011:2, s. 12-15.

Välkommen in i Shaun Tans gåtfulla världar, Maria Lassén-Seger, Opsis Kalopsis, 2011:2, s. 50-57.

I år är det Shaun Tans år, Mats Kempe, Uppsala Nya Tidning, 3.4.2011.

Ankomsten – ett fascinerande fotoalbum om tystnad och främlingskap, Mats Kempe & Shaun Tan, IBBY-bladet, 2011:1, s. 3-5.

Not all that's modern is post: Shaun Tan's grand narrative, Lien Devos, Bookbird, 2011:4, s. 17-23.

A conversation with illustrator Shaun Tan, Chuan-Yao Ling, World Literature Today, September- October 2008, s. 44-47.

Shaun Tan – utanför alla ramar, Dick Schyberg, Tecknaren, 2008:4, s. 4-8.